Lieta Nr.A42589008
SKA – 129/2010

S P R I E D U M S

Rīgā 2010.gada 18.februārī

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments šādā sastāvā:

senatore R.Vīduša
tiesnese V.Kakste
senatore V.Krūmiņa

piedaloties atbildētājs Rīgas pilsētas pašvaldības pusē pieaicinātās iestādes Rīgas bāriņtiesas pārstāvei *E.F.*,

atklātā tiesas sēdē izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz *A.B.* un *D.B.* pieteikumu par Rīgas bāriņtiesas 2008.gada 30.aprīļa lēmuma atzīšanu par prettiesisku, sakarā ar Rīgas bāriņtiesas kasācijas sūdzību par Administratīvās apgabaltiesas 2009.gada 5.oktobra spriedumu daļā.

Aprakstošā daļa

[1] Ar Rīgas bāriņtiesas locekles vienpersonisko 2008.gada 30.aprīļa lēmumu pieteicējiem *A.B.* un *D.B.* tika atņemtas bērna *I.B.* aprūpes tiesības, jo bija aizdomas par bērna seksuālu izmantošanu no bērna patēva *S.L.* puses.

[2] Pieteicēji vērsās administratīvajā tiesā par minētā lēmuma atzīšanu par prettiesisku.

[3] Administratīvā rajona tiesa ar 2009.gada 10.februāra spriedumu pieteikumu apmierināja.

[4] Izskatījusi lietu sakarā ar Rīgas bāriņtiesas apelācija sūdzību, Administratīvā apgabaltiesa ar 2009.gada 5.oktobra spriedumu noraidīja pieteicējas *A.B.* pieteikumu, bet apmierināja pieteicēja *D.B.* pieteikumu un atzina pārsūdzēto lēmumu par prettiesisku daļā, kas attiecas uz pieteicēju *D.B.*. Spriedums daļā, kurā apmierināts pieteicēja pieteikums, pamatots ar tālāk minētajiem argumentiem.

Mutvārdos izdotā vienpersoniskā lēmuma par aprūpes tiesību atņemšanas brīdī pastāvēja Bāriņtiesu likuma 23.pantā minētie apstākļi aprūpes tiesību atņemšanai.

Ja administratīvais akts izdots mutvārdos atbilstoši Administratīvā procesa likuma 69.pantam, tad, noformējot to rakstveidā, ir jāievēro šā likuma 67.panta prasības par administratīvā akta sastāvdaļām, kā arī Bāriņtiesu likuma 23.panta trešā daļa.

Izvērtējot pēc vienpersoniskā mutvārdu lēmuma rakstveidā izdoto bāriņtiesas locekles 2008.gada 30.aprīļa lēmumu, secināms, ka tas neatbilst Administratīvā procesa likuma 67.pantam, jo lēmuma faktu konstatējuma daļā ir norādīti pierādījumi, uz kuriem pamatots secinājums par bērna aprūpes tiesību atņemšanu mātei, bet nav norādīti pierādījumi par izdarīto secinājumu attiecībā uz bērna tēvu. Lēmumā ir izdarīti lietderības apsvērumi par tā nepieciešamību un izpildes steidzamību, taču atbilstoši Administratīvā procesa likuma 67.panta ceturtajai daļai tā nav pamatota ar attiecīgu ārējā normatīvā akta tiesību normu daļā par bērna aprūpes tiesību atņemšanu tēvam.

Pamatojuma neiekļaušana administratīvā akta saturā ir atzīstama par procesuālu pārkāpumu. Jautājumi, kas saistīti ar bērnu tiesībām, ir ārkārtīgi būtiski, tādēļ lēmumiem, kas skar bērnu tiesības, attiecībā uz pamatojumu izvirzāmas īpaši augstas prasības.

Ņemot vērā minēto, pamatojuma trūkums lēmuma daļā par pieteicēju *D.B.* atzīstams par būtisku procesuālu pārkāpumu, kas noved pie administratīvā akta prettiesiskuma šajā daļā.

[5] Par apgabaltiesas spriedumu Rīgas bāriņtiesa ir iesniegusi kasācijas sūdzību, kurā lūdz atcelt spriedumu daļā, kurā apmierināts pieteicēja pieteikums. Kasācijas sūdzībā norādīts, ka tiesa ir nepareizi interpretējusi Administratīvā procesa likuma 67.pantu un Bāriņtiesu likuma 23. un 24.pantu.

Kasatore norāda, ka atbilstoši Administratīvā procesa likuma 69.pantam administratīvo aktu var izdot mutvārdos, neievērojot šā likuma 67.panta prasības. Tomēr, lai nodrošinātu personas tiesības uz rakstveida administratīvo aktu, tā adresātam

ir tiesības lūgt administratīvo aktu izdot rakstveidā. No minētām tiesību normām izriet, ka iestādei pienākums izdot administratīvo aktu rakstveidā ir tikai tad, ja to pieprasa adresāts. Ja adresāts to nav darījis, tam vēlāk nav tiesību celt iebildumus pret administratīvā akta noformēšanas nepilnībām.

Atbilstoši Bāriņtiesu likuma 23.panta trešajai daļai vienpersoniski mutvārdos pieņemto lēmumu 24 stundu laikā jānoformē rakstveidā. Minētajā tiesību normā nav noteikts, ka šāds lēmums ir jānoformē atbilstoši Administratīvā procesa likuma 67.pantam, bet ir tikai noteikts, ka tas jānoformē rakstveidā. Savukārt atbilstoši Bāriņtiesu likuma 24.panta pirmajai daļai vienpersoniskā lēmuma darbības ilgums beidzas pēc 15 dienām, kad tiek izdots koleģiāls lēmums par aprūpes tiesībām, kuram ir jāsatur visas Administratīvā procesa likuma 67.pantā noteiktās sastāvdaļas.

Kasatore arī uzskata, ka pēc būtības vienpersoniskais lēmums drīzāk būtu vērtējams kā starplēmums un tā pārsūdzēšana tiesā ir vērtējama kritiski.

[6] Tiesas sēdē atbildētājas pārstāve uzturēja kasācijas sūdzību. Pieteicēji un nepilngadīgā bērna sevišķais aizgādnis uz tiesas sēdi nebija ieradušies. Ievērojot Administratīvā procesa likuma 342.pantā noteikto, ka procesa dalībnieka neierašanās, ja viņam pienācīgi paziņots par tiesas sēdi, nav šķērslis lietas izskatīšanai, Senāts nolēma lietu izskatīt bez neieradušos procesa dalībnieku klātbūtnes. Senāts arī nolēma noraidīt pieteicējas lūgumu par lietas izskatīšanas atlikšanu, tā kā spriedums attiecībā uz viņu ir stājies spēkā un nav šķēršļu lietas izskatīšanai.

Motīvu daļa

[7] Lietā ir izvērtējams, cik plašs pamatojums nepieciešams rakstveidā noformētam Bāriņtiesu likuma 23.panta kārtībā izdotam bāriņtiesas amatpersonas lēmumam par aprūpes tiesību atņemšanu.

[8] Administratīvā procesa likuma 67.pants noteic, ka administratīvo aktu izdod rakstveidā, izņemot šā likuma 69.pantā minētos gadījumus. 69.pants kā izņēmumu paredz iespēju atsevišķos gadījumos administratīvo aktu izdot mutvārdos vai citādi, neievērojot 67.panta noteikumus par administratīvā akta formu un sastāvdaļām, tostarp, ja tas paredzēts piemērojamā normatīvajā aktā. Administratīvā procesa likuma 69.pants

noteic arī tālāk minēto: ja administratīvais akts izdots citādi, nevis rakstveidā, adresātam ir tiesības viena mēneša laikā pieprasīt, lai iestāde to noformē rakstveidā atbilstoši 67.panta prasībām. Iestāde administratīvo aktu izsniedz rakstveidā divu nedēļu laikā pēc attiecīgā pieprasījuma saņemšanas. Turklāt, ja administratīvais akts līdz pieprasījuma iesniegšanai ir zaudējis spēku, iestāde to izsniedz, ja adresātam tas nepieciešams savu vai citas privātpersonas tiesību vai tiesisko interešu aizsardzībai, atlīdzinājuma pieprasīšanai vai lai novērstu līdzīgu gadījumu atkārtošanos.

Administratīvā procesa likuma 69.pantā noteiktais iestādes pienākums mutvārdu administratīvo aktu noformēt rakstveidā ir paredzēts tieši tādēļ, lai administratīvā akta adresāts varētu pienācīgi aizsargāt savas tiesības un tiesiskās intereses, proti, tas dod iespēju adresātam izprast savu tiesisko situāciju un izteikt pret iestādes lēmumu pamatotus argumentus. Ar to izskaidrojams, ka iestādei nav pienākuma administratīvo aktu noformēt rakstveidā, ja adresāta tiesību aizsardzība nav nepieciešama un iespējama – tas ir, ja administratīvais akts jau zaudējis nozīmi un tā apstrīdēšana vai pārsūdzēšana vairs nav pieļaujama. Tas sasaucas ar Administratīvā procesa likuma 82.panta pirmo daļu, kas spēku zaudējušu administratīvo aktu ļauj apstrīdēt tikai tad, ja tas nepieciešams atlīdzinājuma pieprasīšanai vai lai novērstu līdzīgu gadījumu atkārtošanos.

[9] Bāriņtiesu likuma 23.panta pirmā daļa paredz: ja bērna dzīves apstākļu pārbaudē vai citādi atklājas, ka bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos, kā arī tad, ja bērna turpmākā atrašanās ģimenē var apdraudēt viņa pilnvērtīgu attīstību, bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks vai bāriņtiesas loceklis vienpersoniski pieņem lēmumu par bērna aprūpes tiesību atņemšanu vecākiem. Panta otrā daļa paredz, ka šādā gadījumā bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks vai bāriņtiesas loceklis nogādā bērnu audžuģimenē, ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, slimnīcā vai citos drošos apstākļos. Saskaņā ar panta trešo daļu šādu vienpersonisku lēmumu pieņem mutvārdos un 24 stundu laikā noformē rakstveidā, kā arī par to paziņo bērna vecākiem, aizbildnim vai audžuģimenei.

Bāriņtiesu likuma 24.pants regulē tālāko bāriņtiesas rīcību: bāriņtiesa ne vēlāk kā 15 dienu laikā pēc vienpersoniska lēmuma pieņemšanas sasauc sēdi, lai lemtu par aprūpes tiesību atjaunošanu bērna vecākiem. Ja nav iespējams bērna vecākiem atjaunot

aprūpes tiesības, kā arī nav iespējama bērna atgriešanās aizbildņa ģimenē vai audžuģimenē, bāriņtiesa lemj par ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu bērnam.

No minētajām normām secināms, ka vienpersonisks bāriņtiesas amatpersonas lēmums ir vērsts uz to, lai *nekavējoties* novērstu bērna atrašanos veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vai apdraudējumu bērna pilnvērtīgai attīstībai. Tas ir pagaidu risinājums, jo nākamo 15 dienu laikā bāriņtiesai ir pienākums objektīvi un pilnīgi noskaidrot apstākļus par turpmāku vecāku iespēju īstenot bērna aprūpi. Tātad šā pagaidu lēmuma mērķis ir noregulēt situāciju tikai līdz lēmuma pieņemšanai par aprūpes tiesībām.

Bāriņtiesu likuma 23.panta trešajā daļā paredzētā bāriņtiesas amatpersonas mutvārdu lēmuma noformēšana rakstveidā procesuāli būtiski atšķiras no Administratīvā procesa likuma 69.pantā gadījuma: tas tiek darīts 24 stundu, nevis divu nedēļu laikā, turklāt neatkarīgi no adresāta pieprasījuma, bērna vecākiem tiek tikai paziņots par lēmuma pieņemšanu.

Tas liecina, ka lēmuma rakstveida noformēšanas mērķis ir nevis adresāta interešu aizsardzība, iepazīstinot ar pamatojumu, bet lēmuma izpilde – lai informācija par lēmumu un tā pieņemšanas apstākļiem (iemesliem) būtu fiksēta un nododama personām, uz ko tas attiecas. Tas nozīmē, ka šādā gadījumā lēmuma pamatojums nav vērtējams atbilstoši Administratīvā procesa likuma 67.panta prasībām, kas ietver arī prasību pēc pilnīga pamatojuma adresāta interešu aizsardzības nolūkā.

[10] Līdz ar to Administratīvā apgabaltiesa nepamatoti ir vērtējusi pārsūdzētā lēmuma atbilstību Administratīvā procesa likuma 67.pantam. Neizslēdzot šāda lēmuma adresāta tiesības pieprasīt lēmumu noformēt rakstveidā atbilstoši Administratīvā procesa likuma 67.pantam, ir jāņem vērā, ka pārsūdzētais lēmums rakstveidā tika noformēts pēc bāriņtiesas iniciatīvas speciālajās tiesību normās noteiktajā kārtībā. Minētā iemesla dēļ apgabaltiesas spriedums pārsūdzētajā daļā ir atceļams un lieta nosūtāma jaunai izskatīšanai.

[11] Atbildētājas arguments, ka bāriņtiesas amatpersonas vienpersoniskais lēmums kā starplēmums nebūtu pārsūdzams tiesā, nav pamatots.

Kā jau norādīts iepriekš, vienpersoniskais lēmums ir pagaidu risinājums nekavējoši risināmā jautājumā, tomēr tas neizslēdz iespēju to pārsūdzēt tiesā. Tas laikā līdz bāriņtiesas lēmuma pieņemšanai par iespēju atjaunot aprūpes tiesības ir lēmums,

kas šajā periodā galīgi noregulē tiesiskās attiecības. Saturiski tas ir tāds pats lēmums kā lēmums par iespēju atjaunot aprūpes tiesības, tas rada tiesiskās sekas, ir izpildāms kā administratīvais akts. Atšķirībā no parasta gadījuma šāds lēmums tiek pieņemts uz ierobežotas informācijas pamata un tā darbība ir ierobežota laikā, taču, tam nav nozīmes attiecībā uz pārsūdzēšanas iespēju.

Bāriņtiesu likuma 23.panta piektā daļa paredz, ka pieteikuma iesniegšana tiesā neaptur šāda lēmuma darbību, taču arī tas nenozīmē, ka adresātam nav subjektīvo tiesību lēmumu pārsūdzēt un citastarp, attiecīgi pamatojot, lūgt lēmuma darbību apturēt saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 185.panta ceturtās daļas 2.punktu.

Lēmuma adresāts, attiecīgi pamatojot procesa turpināšanas nepieciešamību, savas tiesības var aizsargāt arī pēc tam, kad lēmums ir zaudējis spēku – izpildīts, aizvietots ar bāriņtiesas lēmumu jautājumā par aprūpes tiesību atjaunošanu (*sk. šā sprieduma 9.punktu*). Apstāklis, ka tiesas spriedums faktisko situāciju vairs nevar izmainīt, attiecībā uz tiesībām iesniegt pieteikumu nav izšķirošs, jo personai var būt interese, lai tiesa lēmumu atzīst par prettiesisku.

Pagaidu lēmumus pazīst arī Vācijas administratīvā procesa tiesībās. Kā skaidrots tiesību literatūrā, pagaidu lēmumu pieņemšanu pieļauj, lai, neskatoties uz zināmu neskaidrību, dotu iestādei iespēju ātri rīkoties, bet nepieciešamo lietas pārbaudi veikt vēlāk, un šādi lēmumi var tikt pārsūdzēti tiesā (*sk. Kopp/Ramsauer. Verwaltungsverfahrensgesetz. 10.Aufl. Beck, 2008, S.559–560; Schmidt R. Allgemeines Verwaltungsrecht. 11.Aufl. Verlag Dr. Rolf Schmidt, 2007, S.138-141*).

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 348.panta 2.punktu un 346.pantu, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments

n o s p r i e d a

Atcelt Administratīvās apgabaltiesas 2009.gada 5.oktobra spriedumu daļā, ar kuru apmierināts *D.B.* pieteikums un atzīts par prettiesisku Rīgas bāriņtiesas 2008.gada

30.aprīļa lēmums Nr.1-6.1/29-2008 daļā par aprūpes tiesību atņemšanu *D.B.*, un nodot lietu šajā daļā jaunai izskatīšanai Administratīvajai apgabaltiesai.

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja senatore R.Vīduša

Tiesnese V.Kakste

Senatore V.Krūmiņa